

Mısır Devrimi Sürecinde İşçi Hareketinin Rolü

İsmail Numan Telci*

Özet

Mısır'da 25 Ocak 2011'de gerçekleşen devrim ülke tarihi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Asırlar süren baskı rejiminin ardından Mısır'daki sosyal aktörler topyekün bir hareket başlatarak Hüsnü Mübarek'i görevden ayrılmaya zorlamışlardır. Bu aktörler arasında ülkedeki işçi hareketi önemli bir yer tutmuştur. Uzun yıllardır varlığını sürdüren bu hareket Mübarek rejimi boyunca uğradığı yoğun baskı neticesinde hakların iyileştirilmesi anlamında etkin olamamış, ancak gerçekleştirdiği kolektif eylemlerle rejim karşısında diri kalabilmiştir. Özellikle 2000'li yıllarda artan bir oranda gerçekleştirilen grev, oturma eylemi ve protesto gösterileri gibi kolektif eylemler sayesinde işçi hareketi rejim karşıtı muhalefetin daha da cesaretlenmesini sağlamıştır. 2008 yılında Mahalle El-Kübra şehrinde düzenlenen büyük gösterilerin ardından Mübarek karşıtı diğer hareketler de eylemlere başlamış ve 2011'e gelinen süreç yaşanmıştır. Bu çalışma işçilerin devrime gelinen süreçte oynadığı rolü incelerken, devrimin ardından işçi hareketinin siyasal tercihlerinin ne yönde gerçekleştiğini de analiz etmektedir. Ayrıca işçi hareketinin gelişimine yönelik tarihsel bir perspektife yer verilmiş ve devrim öncesi süreçte işçilerin toplumsal hareketlerin kolektif eylem yapabilme kapasitesine etkileri de incelenmiştir.

Anahtar Kavramlar: Mısır devrimi, Arap baharı, işçi hareketi, sendika, grev

---

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi- numantelci@gmail.com

The Role of Labour Movement During the Egyptian Revolution

İsmail Numan Telci*

Abstract

The revolution that took place on 25 January 2011 constitutes turning point in Egyptian history. Following the decades long authoritarian regime social actors in Egypt have initiated an uprising to force Hosni Mubarak leave his office. Labour movement was among the most important actors in the period leading to 25 January. Because of the oppressive policies by Mubarak regime labour movement had not been able to successful in advancing the labour rights. However; it has achieved to stay operational through collective activities such as protests, strikes and sit-ins. The labour movement was much more active in their protests especially after 2000 when the government's neo-liberal policies caused deterioration in working conditions as well as salaries and bonuses. In 2008, workers in the city of Mahalla Al-Kubra organized a massive strike to protest government's policies. This was an important development that encouraged other social movements to organize anti-Mubarak protests which eventually brought the regime down in 2011. This article initially investigates the role of labour movement in the pre-revolution period. It further explains how the protests of labour movements helped other social movements to improve their collective action capabilities. It also analyses how the political choices or the labour movement have taken place in the post-revolutionary political life. Furthermore, a historical overview of the labour movement in Egypt is explained.

Keywords: *Egyptian revolution, Arab spring, labour movement, syndicate, strike*

---

* Res Asst Sakarya Univesity, Center for Middle Eastern Studies- numantelci@gmail.com

Giriş

Mısır devrimi, Arap coğrafyasında yaşayan halkların uzun yıllardır yönetildikleri baskıcı rejimlere ciddi bir başkaldırı idi. 25 Ocak 2011’de başlayan ve kısa bir süre içerisinde milyonlarca Mısırlının katıldığı devrim gösterileri, 18 gün gibi kısa bir sürede sonuç üreterek 30 yıldır iktidarda olan Hüsnü Mübarek’in devrilmesine yol açtı. Devrim protestolarına katılan kitleler arasında sivil toplum kuruluşları, rejim karşıtı gençlik hareketleri, geniş sosyal tabanı olan dini gruplar, siyasi ideolojiye sahip farklı oluşumlar ve sıradan vatandaşlar bulunmaktaydı. Bu hareketlerin bazıları yakın zamanda ortaya çıkıp Mübarek karşıtı bir cephe oluşturmaya çalışmışken, bazıları da uzun yıllardır sosyal adaletin sağlanması anlamında mücadele etmiştir. Bunların en önemlilerinden olan işçi birlikleri hem Mısır siyasal ve sosyal yapısında ciddi anlamda etkiye sahip olagelmış hem de devrime uzanan süreçte rejime karşı kitlelerin mobilizasyonunda önemli bir rol oynamıştır. Nitekim geleneksel olarak işçi birlikleri gerçekleştirdikleri grevlerle, maaşları protesto amacıyla düzenledikleri gösterilerle ve çalışma koşullarının düzeltilmesi talepleriyle yaptıkları iş bırakma eylemleriyle rejime karşı önemli bir baskı unsuru olagelmışlerdir.

Bu çalışmada Mısır’daki işçi hareketinin uzun yıllardan bu yana rejim karşısındaki tutumu incelenecek, grev ve iş bırakma gibi eylemlerle işçilerin ülke siyasetindeki rolleri analiz edilecektir. Özellikle 25 Ocak 2011 Devrimi’ne geline süreçte işçilerin gerek mikro gerekse de makro düzeyde kitleleri harekete geçirmede oynadığı rol tasvir edilecek ve bu anlamda devrimin başat aktörlerinden olan işçilerin Mübarek rejiminin yıkılmasına yönelik katkıları ortaya çıkarılacaktır. Bununla birlikte devrimden bu yana geçirilen dönemde devrim mücadelesinde işçilerin ve işçi örgütlenmelerinin ne tür pozisyonlar aldığı ve sürece hangi yönde müdahil oldukları günümüz Mısır siyasetini anlamak açısından ciddi anlamda önemlidir. Bu bakımdan devrim sonrası süreçte işçilerin siyasal tercihleri de bu çalışmanın odak noktalarından bir diğeri olacaktır.

Mısır’da İşçi Hareketi

Mısır’daki işçi örgütlenmeleri işçi hakları ve sosyalist gelenek açısından Arap coğrafyasında bu anlamdaki en eski hareketlerdendir. 20. yüzyılın başlarında İngiliz sömürge yönetiminin ayrımcı politikalarına karşı gerçekleşen grevlerin ardından 1900 yılında ilk “işçi birliği” olan “Sigara Üreticileri Ligi” kurulmuştur. Zamanla güç kazanan işçi hareketi 1919 yılında İngilizlere karşı gerçekleştirilen ayaklanmada büyük rol oynamışlardır. 1921’de 90

işçi birliği birleşerek Mısır İşçileri Ulusal Federasyonu'nu kurmuşlardır. Ancak hareket ideolojik olarak sosyalizmi benimsediğinden dönemin hükümeti tarafından 1924'te feshedilmiştir. Buna rağmen işçi hareketi farklı örgütlenmelerle varlığını devam ettirmiş ve ülkede özellikle İngiliz politikalarına karşı protestolarda öncü rol oynamıştır.¹

Cemal Abdül Nasır'ın iktidara gelmesiyle işçi birlikleri kurumsal bir yapıya büründürülmeye çalışılmıştır. Ancak Nasır'ın öncelikli hedefi bu birlikleri rejime yakın figürlerin emrine vererek bir anlamda kontrol altında tutmaktı. Bu bağlamda kurulan Mısır İşçi Sendikaları Federasyonu (Egyptian Trade Union Federation – ETUF), tamamen rejimin kontrolü altında tutulmuş, lider kadrosu rejime yakın figürlerden atanmıştır. 1957'de Nasır'ın aldığı kararla kurulacak bütün işçi sendikalarının ETUF'un çatısı altına girmesi şartı getirilmiş ve bu sayede işçi birlikleri arasında rejimden bağımsız hareket edenlere ciddi bir baskı uygulanması hedeflenmiştir.² Bu kararın ardından ülke çapında birçok farklı sektörü temsil eden 23 genel sendika ETUF'un çatısı altına, dolayısıyla rejimin kontrolüne girmiştir. Bu mekanizmayı sağlam tutabilmek amacıyla ETUF sadece kamu işletmelerinde örgütlenmeleri teşvik etmiş, yıllar boyunca yapılan özelleştirmeler sonrasında özel sektöre geçen fabrikalardaki sendikalaşma hareketlerini engellemeye çalışmıştır.³ Ancak bütün baskılara rağmen işçi hareketi sessiz kalmamış ve hakların iyileştirilmesi ve örgütlenme konularında eylemler yapmayı sürdürmüştür.

Nasır dönemi boyunca faaliyette kalan ve Enver Sedat yönetiminde de aktif olan ETUF'un resmi statü kazanması ise 1976'da çıkarılan 35 numaralı Mısır İşçi Sendikaları kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu kanunun bazı maddeleri daha sonra 1981, 1995 ve 2003 yıllarında değiştirilmiş, ancak her seferinde ETUF'un ayrıcalıklı pozisyonu korunmuştur. Öyle ki Uluslararası Çalışma Örgütü de Mısır hükümetlerine zaman zaman çağrılarda bulunarak bağımsız işçi birliklerinin kurulmasının önünün açılmasına olanak sağlayan değişiklikleri yapma tavsiyesinde bulunmuştur.⁴ Aynı şekilde Hüsnü Mübarek'in

- 1 Atef Said, "Egypt's Long Labor History", *Solidarity Center*, September-October 2009, <http://www.solidarity-us.org/node/2385>
- 2 Dan Read, "Roots of Egypt's Revolution: Labor Unions and the Uprising in Tahrir Square", *Toward Freedom*, 22 June 2011, <http://www.towardfreedom.com/labor/2439-roots-of-egypts-revolution-labor-unions-and-the-uprising-in-tahrir-square>
- 3 Haitham Mohamedein, "The road to trade union independence", *Ahram Online*, 20 September 2011.
- 4 "Observation (CEACR) - adopted 2012", *International Labour Organization*, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:13100:0::NO::P13100_COMMENT_ID:3080829

baskıcı politikalarına rağmen işçi haklarını savunmak üzere kurulan sivil toplum kuruluşları da işçilerin örgütlenmesini ve sendikalaştırılmasını kolaylaştıracak düzenlemeleri talep etmişler, devletin bu anlamda ETUF aracılığıyla uyguladığı monopolünün sonlandırılmasını istemişlerdir.⁵

Enver Sedat yönetiminde de ETUF'un aktif bir biçimde işçi hareketine karşı faaliyet göstermesi, ülkede birçoğu devletin olan fabrikalarda çalışan işçilerin daha da kararlı olması sonucunu doğurmuştur. Bu anlamda 1977 yılında "Ekmek Ayaklanması" olarak bilinen ve işçi birlikleri ve sendikalarının organize ettiği gösteriler, ülkedeki rejim karşıtı protestolar tarihinde önemli bir gelişme olmuştur. 18-19 Ocak 1977 tarihlerinde Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'nın Mısır hükümetine dayatmak istediği ve devlet teşviklerinde azalışa gitmeyi öngören politikalar binlerce Mısırlının sokaklara dökülmesine neden olmuştur. Ekmek Ayaklanması olarak bilinen bu olayların diğer iki önemli nedeni de Enver Sedat'ın işçi hareketine karşı sert politikaları ve IMF ile yapılacak anlaşmanın işçi haklarına zarar verecek olmasıydı. Helvan ve İskenderiye gibi endüstrinin yoğun olduğu kentlerde ve başkent Kahire'de yaşanan çatışmalarda en az 80 kişi ölmüştür.⁶

Mısır'daki işçi hareketinin makus kaderi 1980 yılında iktidara gelen Hüsnü Mübarek yönetimi boyunca da değişmemiştir. Mübarek ilk etapta Sedat döneminde tutuklanan işçi liderlerine af getirerek yumuşama sinyali vermesine rağmen izleyen süreçte politikalarını sertleştirmiştir. Öyle ki zaman zaman Mahalle El-Kübra, Helvan, Port Said ve Kahire'de gerçekleşen grevlerde güvenlik güçleri işçilere sert müdahalelerde bulunurken, yüzlerce işçi hakları savunucusu tutuklanmıştır. 1990'lara gelindiğinde ülkedeki birçok işadamı Hüsnü Mübarek'e kamuya ait işletme ve fabrikaları özelleştirme konusunda baskı yapmıştır. İşçi haklarını daha da geriye götürecek olan özelleştirmeler işçi birliklerinin yoğun muhalefetine rağmen uygulamaya koyulmuştur. 1991'de IMF ile yapılan Ekonomik Yeniden Yapılanma ve Yapısal Dönüşüm anlaşması ile 314 kamu işletmesi özelleştirilmiştir.⁷ Ancak özelleştirme dalgası ile bu kamu işletmelerinin binlerce çalışanı işini kaybetmiş, sendikalaşmanın zayıf olmasından ötürü ciddi haksızlığa uğramıştır. İşçilerin

5 "CTUWS submission to the Office of the High Commissioner for Human Rights On the occasion of the seventh session of the Universal Periodic Review 2010", *Center for Trade Union and Workers Service*, http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session7/EG/CTUWS_UPR_EGY_S07_2010_CenterforTradeUnionsandWorkersServices.pdf

6 "60 Minutes: Egyptians Riot in the Streets in 1977", *CBC News*, 13 February 2011.

7 Joel Beinin, "The Rise of Egypt's Workers", *The Carnegie Endowment for Peace*, June 2012, s.4.

haklarını savunması beklenen yegane kurum olan ETUF ise bu süreçte hükümetin politikalarına paralel hareket ederek özelleştirmeleri desteklemiştir.

İşçi haklarının ETUF tarafından yeterince savunulmaması ve özelleştirmelere dair planların kamuoyu tarafından duyulması sonucunda işçilerin haklarını savunmak amacıyla resmi işçi örgütlenmesinden bağımsız hareket eden gruplar ortaya çıkmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde Mübarek'in politikalarına büyük tepki gösteren işçi hareketi liderleri yeni bir hamle olarak bağımsız işçi sendikaları kurmaya karar vermişlerdir. Daha önce 1986'da demiryolları çalışanlarının grevine ve 1989'da demir ve çelik çalışanlarının iş bırakma eylemlerine öncülük eden ve bu anlamda tecrübe sahibi olan bu aktörler, resmi olmayan işçi hareketini ciddi anlamda örgütlemişlerdir.⁸

1989'da Helvan'daki demir ve çelik fabrikasında gerçekleştirilen greve liderlik eden ve protestolardaki rolü nedeniyle önce gözaltına alınıp işkence gören, daha sonra da işten atılarak hareket için önemli bir figür haline gelen Kemal Abbas'ın inisiyatifiyle Sendika ve İşçi Hizmetleri Merkezi (Center for Trade Union and Worker's Services – CTUWS) 26 Mart 1990'da kurulmuştur.⁹ Kuruluşundan itibaren CTUWS'a başkanlık yapan Abbas, Mübarek'in devrilmesine giden süreçte işçi hareketini diri tutmuş ve hakların kazanılması anlamında büyük çaba harcamıştır. Bu çerçevede CTUWS, Mısır'ın en yoğun endüstriye sahip bölgelerinden olan Helvan, Mahalle El-Kübra, 10. Ramazan ve Naga Hamadi'de şubeler açarak faaliyetlerini geniş işçi kitlelerine ulaştırmıştır.

Kuruluş amacını “devletten bağımsız bir şekilde işçi haklarını savunmak ve ilerletmek” olarak belirleyen CTUWS, çalışanlara haklarını aramaları konusunda doğrudan rehberlik etmeyi de hedefleri arasında belirtmiştir. CTUWS'un diğer belli başlı hedefleri arasında “iş ve çalışma şartlarını düzeltmek”, “işçilerin demokratik taleplerini karşılamalarında yardımcı olmak”, “işçilerin yeteneklerini artırmaya dönük programlar yapmak”, “çocuk işçiliğine karşı savaşmak” ve “kadınların iş hayatına girmelerini teşvik etmek” gibi maddeler bulunmaktadır. Yıllar boyunca CTUWS bu hedefler doğrultusunda birçok kampanya yürütmüştür. Asgari ücretin artırılması, iş kanununun yeniden düzenlenmesi, sendikalar kanununun değiştirilmesi gibi işçileri doğrudan ilgilendiren konularla ilgili grevler, iş bırakma eylemleri ve protestolar düzenlenmiştir. CTUWS bünyesinde işçilerin kapasitelerini ar-

---

8 “About Us”, *Center for Trade Union and Workers Service*, <http://www.ctuws.com/about/>

9 Kerry Bolton , *Revolution from Above*, London: Arktos Media Ltd.,2011, s.246..

tirmaları ve haklarını öğrenmeleri konularında eğitim programları da tertip edilmiştir.¹⁰

CTUWS kuruluşundan itibaren işçilerin ve işçi örgütlenmelerinin rejimin kontrolü altındaki resmi kurumsal yapıdan bağımsız hale getirilmesi için çaba harcamıştır.¹¹ Bu çerçevede zaman zaman gerçekleştirilen iş bırakma eylemleri ve protesto gösterilerinin yanı sıra rejime yasal düzenlemeler konusunda baskı yapılmasında da öncü rol oynamıştır. Bu nedenle CTUWS kurucusu ve genel koordinatörü Kemal Abbas defalarca tutuklanmasına rağmen sürdürdüğü mücadeleden vazgeçmeyerek ülkede işçi hakları anlamındaki mücadelenin diri kalmasında büyük emek harcamıştır.

Özellikle 1990'ların sonunda artışa geçen grev dalgası, 2004 ve daha sonra 2008 yılında ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu konuda araştırmaları ile bilinen Joel Beinin, 1998 ile 2003 yılları arasında yılda ortalama 118 grev gerçekleştiğini not ederken 2004'te hükümetin yeni bir özelleştirme dalgasına gitmesi ile bu rakamın 265'e çıktığını belirtmiştir.¹² 2006 yılında 220'den fazla grev rapor edilirken 2007 bu anlamda en hareketli yıllardan birisi olmuştur. Binlerce işçinin katılımıyla gerçekleşen 850 grev, oturma eylemi ve protesto gösterisi ile işçi hareketi Mübarek yönetimi için ciddi bir tehdit haline gelmiştir.¹³ 6 Nisan 2008 yılında ise Mübarek rejimi boyunca gerçekleşen en geniş katımlı iş bırakma eylemlerinden birisi gerçekleşmiştir. Mahalle El-Kübra şehrindeki tekstil fabrikasında gerçekleştirilen greve polis müdahalesi sert olmuş, yüzlerce kişi olaylar sırasında tutuklanmıştır. Rejime karşı bir harekete de dönüşen bu girişim polis tarafından bastırılmış ve tam anlamıyla başarılı olamamıştır.¹⁴ Ancak 6 Nisan Hareketi'nin de kuruluşuna denk gelen bu grev, Mübarek'in devrilmesine giden süreçte halkın mobilize olması anlamında önemli bir işlev görmüştür.

Bu süreçte işçi hareketi açısından bir ilk gerçekleşmiştir. Mısır'daki işçi hareketinin gelişiminde önemli bir figür olan ve Mübarek rejimi boyunca gerçekleştirdiği eylemlerden ötürü 25 kez tutuklanan Kemal Ebu Eita, son yıllardaki işçi aktivizmini de göz önünde bulundurarak ülkedeki ilk bağımsız

10 "CTUWS Definition", *Center for Trade Union and Workers Service*, <http://www.ctuws.com/about/story/?item=7>

11 Joel Beinin and Hossam Al-Hamalawy (2013), "Skrikes in Egypt Spread from Center of Gravity", D. McMurray ve A. Ufheil-Somers (ed.). *The Arab Revolts: Dispatches on Militant Democracy in the Middle East*, Bloomington: Indiana University Press, s.83-91.

12 Joel Beinin, *Ibid.* s.5.

13 Atef Said, "Egyptian Labor Erupting", *Against the Current*, September-October 2009, <http://www.solidarity-us.org/node/2365>

14 Philipp Rizk, "Egypt's labor movement: 4 years in review", *Egypt Independent*, 2 May 2010.

sendikayı kurmak üzere harekete geçmiştir. Ebu Eita, ülke çapında yaptığı görüşmeler ve faaliyetler neticesinde 2009 yılında Emlak Vergisi Kurumu Sendikasını (Real Estate Tax Authority - RETA) kurarak Mısır'da bu anlamda ilk bağımsız işçi birliğini hayata geçirmeyi başarmıştır.¹⁵ 29 komiteden oluşan bu sendikanın üye sayısı kısa sürede 40 binin üzerine çıkmıştır. Ebu Eita'nın bu girişiminin ardından diğer bazı işçi örgütlenmeleri de kendi sendikalarını kurarak rejimin bu anlamdaki monopolüne son vermeye çalışmışlardır. Nitekim RETA'nın ardından 60 civarında sendika hayata geçirilmiştir.¹⁶

Mısır işçi hareketi bağlamında incelenmesi gereken bir diğer kuruluş da Hüsnü Mübarek'i devirme amaçlı gösteriler sürerken 30 Ocak 2011'de dört bağımsız sendikanın¹⁷ birleşme kararı ile gayri resmi olarak hayata geçirilen Mısır Bağımsız İşçi Sendikaları Federasyonu (Egyptian Federation of Independent Trade Unions - EFITU)'dur. EFITU'nun kuruluş bildirgesinde işçi haklarının yıllar boyunca göz ardı edildiği; ancak 25 Ocak 2011'den itibaren yeni bir dönemin açıldığı ve federasyonun işçilerin mahrum bırakıldıkları haklara kavuşması amacıyla çalışacağı belirtilmiştir. Öncelikli olarak da işsizlik tazminatının getirilmesi, asgari ücretin her yıl enflasyona oranla artmak kaydıyla 1.200 Mısır cüneyhine çıkarılması, sağlık, konut ve eğitim gibi temel ihtiyaçların devlet tarafından garanti altına alınması, işçilerin örgütlenme hürriyetine dair yasal düzenlemelerin yapılması ve 25 Ocak'tan itibaren tutuklananların serbest bırakılmasına yönelik talepler belirlenmiştir.¹⁸ Kuruluşuyla birlikte EFITU, devrim hareketini desteklemek amacıyla genel grev kararı almış, işçi hakları ve maaşların artırılması konularında derhal reforma gidilmesini talep etmiştir.

15 "History Made as Egyptian Public Workers Form First Independent Union", *Solidarity Center*, 5 May 2009, <http://www.solidaritycenter.org/content.asp?contentid=923>; Heba F. El-Shazli, "Where Were the Egyptian Workers in the June 2013 People's Coup Revolution?", *Jadaliyya*, 23 July 2013.

16 Sarah Lynch, "Key force in Tahrir Square: Egypt's labor movement", *Christian Science Monitor*, 8 July 2011.

17 Bu sendikalar şunlardır: Emlak Vergisi Kurumu Sendikası, Emekli İşçiler Sendikası, Sağlık Çalışanları Sendikası, Bağımsız Öğretmenler Birliği.

18 Eric Lee, Egypt: "Founding declaration of new independent trade union federation", *Union Book*, 31 January 2011, <http://www.unionbook.org/profiles/blogs/egypt-founding-declaration-of>; Akram Nadir, "Egyptian Federation for Independent Unions - Creation of Constitutional Body", *Marxist*, 2 February 2011, <http://www.marxist.com/egyptian-federation-for-independent-unions.htm>; "The labour movement is in the heart and soul of the Egyptian revolution: Egyptian workers form new union federation", *Worker's Liberty*, 31 January 2011, <http://www.workersliberty.org/story/2011/01/31/labour-movement-heart-and-soul-egyptian-revolution-egyptian-workers-form-new-union->

EFITU'nun önde gelen aktivistlerinden Ebu Eita, devrim sürecinin işçi haklarının kazanılması konusunda önemli bir fırsat olduğunu belirterek bu bağlamda yeni bir federasyonun gerekliliğini savunmuştur. Bu dönemde kurulacak böylesi bir birliğin Mübarek sonrası süreçte işçi haklarının kazanılması anlamında hayati önem taşıyacağını belirtmiştir.¹⁹ 2 Mart 2011'de düzenlenen "İşçiler Devrim'den Ne İstiyor" konferansı sırasında EFITU'nun resmi olarak faaliyete geçtiği duyurulmuştur. Konferans sırasında bağımsız işçi birlikleri temsilcileri yaptıkları konuşmalarda işçileri EFITU çatısı altındaki sendikalara katılmaya davet ederken, ETUF'un lağvedilmesi çağrısında bulunmuşlardır.²⁰ Yukarıda detaylı bir biçimde anlatılan diğer önemli işçi hareketi CTUWS'un lideri Kemal Abbas da EFITU'nun kuruluşu sürecinde ciddi bir destek vermiştir. Bazı uluslararası işçi birlikleri ve sendikal örgütlenmeler EFITU ve CTUWS'a operasyonel destek vermeyi taahhüt etmişler, sendikal tecrübesi zayıf olan bu kurumlara yönelik eğitim ve işbirliği projeleri taahhüt etmişlerdir.²¹

2012'nin Ocak ayında yapılan kongre ile EFITU resmi olarak kurulmuş, yönetim kurulu ve komiteler toplantıya katılan farklı işçi örgütlenmelerini temsil eden 264 delegenin oyuyla belirlenmiştir.²² Kongrede delegelerin çoğunluğu, Kemal Ebu Eita'nın EFITU'nun ilk başkanı olması lehine oy kullanmıştır. Mübarek'in devrilişinin ardından bir sene sonra EFITU, 200'den fazla sendikayı kapsayan ve 2 milyonun üzerinde üyesi olan bir kuruluş haline gelmiştir. Emlak Vergisi Kurumu, öğretmenler, Kahire toplu taşımacıları sendikası, Mısır Telekom ve posta çalışanları EFITU'daki en kalabalık işçi topluluklarını oluşturmaktaydı.²³

Mısır'daki işçi örgütlenmeleri bağlamında değinilmesi gereken bir diğer kuruluş da devrimin ardından 149 işçi sendikasının bir araya gelmesiyle oluşan Mısır Demokratik İşçi Kongresi (Egyptian Democratic Labour Congress – EDLC)'dir. Hareketin 2011'in Ekim ve Kasım aylarında yapılan toplantı-

19 Joel Beinin, "Workers, Trade Unions and Egypt's Political Future", *Middle East Research and Information Project*, 18 January 2013.

20 Yassin Gaber, "Egypt workers lay down demands at new trade union conference", *Ahram Online*, 3 March 2011.

21 Joel Beinin, "Workers, Trade Unions and Egypt's Political Future", *Middle East Research and Information Project*, 18 January 2013.

22 "Egypt's New Labor Movement Comes of Age", *American Federation of Labour and Congress of Industrial Organization (AFL-CIO)*, 1 February 2012, <http://www.affcio.org/Blog/Organizing-Bargaining/Egypt-s-New-Labor-Movement-Comes-of-Age>

23 Joel Beinin, "What Have Workers Gained from Egypt's January 25 "Revolution"?", *Jadaliyya*, 23 April 2012.

larında Mısır devriminin ardından işçi hakları açısından bazı gelişmelerin olduğu; ancak birçok talebin de karşılanamadığının altı çizilmiştir. EDLC'nin kuruluş amaçları arasında işçi hareketinin örgütlenme konusunda kendisine engel olan yasal düzenlemelerin kaldırılması, işçilerin haklarının organize bir şekilde aranması, Mısır'daki işçilerin çalışma standartlarının uluslararası anlaşmalara göre yeniden düzenlenmesi ve işçilere kendi haklarıyla ilgili eğitimler verilmesi gibi konular bulunmaktaydı.²⁴ Uzun süren bir hazırlık döneminin ardından 24 Mayıs 2013'te EDLC ilk kongresini yaparak yönetim kurulunu belirlemiş ve faaliyetlerine başlama kararı almıştır.²⁵ Kongreye 300'ün üzerinde bağımsız işçi örgütü ve sendika katılırken dört konu üzerinde yoğunlaşılmasına karar verilmiştir. Bunlar; sendikal örgütlenme yasasının yenilenmesi, zorunlu izne ayrılan işçilerin işbaşı yapmaları, özelleştirilen fabrikaların yeniden devletleştirilmesi ve minimum ve maksimum ücretlerin yeniden belirlenmesidir.²⁶

Yukarıda kısaca anlatılan Mısır'daki işçi hareketinin tarihi, işçilerin devrim öncesinde ve sonrasındaki rollerinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. 25 Ocak 2011 öncesinde tamamen rejimin tekelinde olan sendikal örgütlenmeye rağmen işçiler haklarını korumanın arayışı içerisinde olmuş, bu anlamda uzun süren bir mücadele gerçekleştirmişlerdir. Devrimden önceki birkaç yıl bu anlamda ciddi gelişmeler olduğu bir süreçtir. İşçiler gerçekleştirdikleri kolektif eylemlerle Mısırlılara rejime karşı muhalefetin mümkün olduğunu göstermişler, artan bir ivmeyle yaptıkları grevler ve protesto gösterileri ile Mübarek rejimini zayıf hale getirmişlerdir. Kurulan bağımsız sendikalar ve işçi örgütlenmeleri de bu süreçte rejim karşıtlığının kurumsal bir hal almasını sağlayarak devrime gelinen süreçte hayati bir işlev görmüşlerdir.

İşçi Hareketi ve Kitleselleşen Halk

2000'lerden sonra işçilere yönelik politikalarda herhangi bir iyileştirmenin gerçekleşmemesi ve özelleştirmelerin devam etmesi, ETUF çatısı altında

---

24 "Foundation of the Egyptian Democratic Labour Congress", *Global Labour Institute*, 16 October 2011.

25 "Egyptian Democratic Labour Congress is launched", *Industrial Global Union*, 24 May 2013, <http://www.industrial-global-union.org/egyptian-democratic-labour-congress-is-launched>

26 Ayat Al-Tawy, "Egyptian Democratic Labour Congress officially launches", *Ahram Online*, 25 May 2013.

olmayan bağımsız işçi hareketinin ciddi bir muhalefet geliştirmesine neden olmuştur. 2003 yılında çıkarılan yasa ile işçilere “grev” hakkı getirilmesine rağmen pratikte bu düzenleme uygulamaya geçirilememiştir. Nitekim yapılacak olan her grevin ETUF yönetim kurulu veya ilgili komitesi tarafından onaylanması şartı getirilmiştir. Rejime bu anlamda tam bağlı bir kurum olan ETUF ise hiçbir surette düzenlenmesi planlanan grevlere onay vermemiştir.²⁷ 2004 yılında Ahmet Nazif hükümetinin IMF’nin önerdiği özelleştirmeleri gerçekleştirmeye başlamasını da içeren neoliberal politikaları hayata geçirmesi ile yüzlerce çalışan herhangi bir tazminat almadan işinden olmuş ve işçilerin rejime yönelik tepkisi artmıştır.²⁸ Bu yıllarda Mısırlı işçilerin rejime olan tepkileri onları yeni bir örgütlenme bilinciyle tanıştırmış ve daha önce gerçekleştiremedikleri grev ve protestoları düzenlemelerine önyak olmuştur.

Birkaç yıl boyunca yoğun bir biçimde devam eden bu işçi aktivizmi sayesinde, her türlü muhalif hareketin, grevin veya protestonun bastırıldığı Mübarek rejiminin son dönemlerinde korku duvarını ilk yıkanlar işçiler olmuşlardır. Katılıma, organize ediliş biçimine ve motivasyonuna bağlı olarak bu dönemde gerçekleştirilen gösterilere dair birçok kaynakta değişen rakamlar bulmak mümkündür. 1998 ile 2003 arasında yıllık ortalama 118 grev ve protesto gerçekleştirilirken bu rakam 2004’ten itibaren hızlı bir artış göstermiştir.²⁹ Joel Beinin’in Mısır’daki işçi hareketini derinlemesine incelediği çalışmasında bu rakamlar şu şekilde yer almıştır:³⁰

Yıl	2004	2005	2006	2007	2008
Grev ve Protesto Sayısı	265	202	222	614	609

Bu protestoların doğasına bakıldığında rejim karşıtı olmaktan çok işçilerin hak taleplerini içerdiği görülmektedir. Gösteriler sırasındaki sloganlar ve dağıtılan bildirilerde genellikle iş teminatı, asgari ücretin yükseltilmesi, promosyonların adil dağıtılması ve emeklilik hakları gibi talepler dile geti-

27 Joel Beinin and Frederic Vairel *Social Movements, Mobilization and Contestation in the Middle East and North Africa*, California: Stanford University Press, 2011, s. 183.

28 Emad Shahin (2013), “The Egyptian Revolution: The Power of Mass Mobilization and the Spirit of Tahrir Square”, Ricardo Laremont (ed.), *Revolution, Revolt and Reform in North Africa: The Arab Spring and Beyond*, Oxford: Routledge, s.63.

29 Bruce K. Rutherford (2008), *Egypt After Mubarak: Liberalism, Islam and Democracy in the Arab World*, Princeton: Princeton University Press, s.227.

30 Joel Beinin and Frederic Vairel, *Ibid.*, s. 187.

rilmiştir. Ora Mısır (2004), Kalyub İplik Fabrikası (2005), hava yolları çalışanları (2005), Mısır İplik ve Dikim Fabrikası (2006), Kahire demiryolları mühendisleri (2007) ve Mansura Tekstil Fabrikası'nda düzenlenen grevlerin hepsi bu tür taleplerle gerçekleştirilmiştir.³¹ Şimdi bu dönemde öne çıkan bazı grevlerden bahsedilerek işçi hareketindeki hak bazlı protestoların nasıl rejim karşıtı gösterilere dönüştüğü açıklanmaya çalışılacaktır.

2006 yılında Nil Deltası şehirlerinden Mahalle El-Kübra'daki tekstil fabrikasında çalışan 24 bin kişi greve giderek hükümetin, haklarını düzenleyici kanunlar yapmasını talep etmişlerdir.³² Çalışanları greve iten asıl neden, başbakan Ahmed Nazif'in yıllık promosyon ücretlerini 100 cüneyhden (40 TL) "iki maaş ücretine" çıkarmasının ardından bu kararın uygulamaya geçirilmemesiydi. Greve liderlik eden figürlerden birisi olan Kemal El-Feyumi, seslerini duyurabilmek için başka çarelerinin olmadığını belirtmiştir. Daha önceki grevin sonuç getirmesi ile güç kazanan Mahalle'deki tekstil işçileri daha sonra Eylül 2007'de 6 gün süren bir başka grev gerçekleştirmişlerdir. Bu grevlerin ardından Helvan ve Tura'daki bazı fabrikalarda da büyük çaplı iş bırakma ve oturma eylemleri yapılmıştır.³³ Toplamda 100 binden fazla işçinin katıldığı bu eylemler, Mübarek rejimi için bir anlamda uyarı niteliğindedir. Nitekim işçiler uzun yıllardır muhatap oldukları baskı rejimine karşı seslerini duyurabilecek, protesto edebilecek bir yöntem bulmuşlar ve ciddi bir şiddete maruz kalmadan bunu gerçekleştirebilmişlerdir. Buna karşın Mübarek rejimi işçileri ciddiye almayarak kendisi açısından büyük bir hata yapmıştır.

İzleyen süreçte işçi protestoları farklı bir boyut alarak başkent Kahire'ye de taşınmıştır. 3.000 kişiden oluşan bir grup bakanlar kurulu binası önünde oturma eylemi gerçekleştirmiştir. Bu eyleme destek veren bir diğer grup da emlak vergisi toplayıcıları idi. Ülke genelindeki 55 bin emlak vergisi memuru greve gitmiştir. Bu grev süresince vergi gelirleri %90 azalınca hükümet, çalışanların sesini duyarak gerekli düzenlemeler konusunda adım atacağını açıklamıştır. Bu grevin vergi toplama memurları açısından önemi ise yeni bir sendika kurmalarına vesile olmasındır.³⁴

İşçi protestolarının en yoğun olduğu yıllardan biri olan 2008, Mübarek rejimi için sonun başlangıcı olarak nitelendirilebilir. 6 Nisan 2008'de Mahalle

---

31 Bruce K. Rutherford, *Ibid.*, s.227-229.

32 Philipp Rizk, "Egypt's labor movement: 4 years in review", *Egypt Independent*, 2 May 2010.

33 Atef Said, "Egyptian Labor Erupting", *Against the Current*, September-October 2009, <http://www.solidarity-us.org/node/2365>

34 *Ibid.*

El-Kübra şehrindeki tekstil fabrikası çalışanları greve gitme kararı almıştır.³⁵ Bu grevi önemli kılan nokta işçi hareketiyle Mübarek karşıtı gençlik hareketlerinin işbirliğine giderek devrime uzanan kitlesel halk hareketini başlatmış olmalarıydı. Hareketin kurucuları Ahmed Maher ve Esra Abdel-Fettah, facebook üzerinden bir grup kurarak Mahalle'deki greve katılımı desteklemişler ve Mısırlıları diğer kentlerde de protestolara davet etmişlerdir. Mahalle El-Kübra'daki greve büyük katılım olurken diğer şehirlerde aynı hareketlilik yaşanmamıştır. Ancak bu olayın ardından Ahmed Maher tutuklanmış ve istihbarat birimlerince işkenceden geçirilmiştir. Daha sonra salıverilen Maher, faaliyetlerine devam etmiş, işçi hareketiyle de organize bir şekilde Mübarek karşıtı protestoları sürdürmüştür.³⁶

2008 yılının Mayıs ayında ise emlak vergisi toplayıcıları kurumunda çalışan 10 bin kişi, maaşlarının düşüklüğünü protesto etmek amacıyla greve gitmiştir. 2008 boyunca farklı şehirlerde bu tür işçi hareketleri devam etmiştir. 2009'un Nisan ayında binlerce vergi toplayıcısı, İstihdam Bakanlığı önünde oturma eylemi gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde Salemco³⁷, Amonsito³⁸ ve Tanta'daki Flax ve Oil Fabrikası çalışanları da farklı dönemlerde Kahire'deki başbakanlık ve meclis binaları önünde uzun süren oturma eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Mısır'daki işçiler bir noktadan sonra grevlerin yeterli olmadığını, seslerini duyurabilmek için daha dikkat çekici eylemler yapılması gerektiğinin farkına varmışlardır. Bu eylemler ilk etapta küçük çaplı ve düşük katılımı olsa da 25 Ocak 2011'e gelen süreçte önemli bir işlev görmüşlerdir. Devrimin hemen öncesinde Kena'daki şeker fabrikalarında çalışan binlerce işçi düşük maaşlardan dolayı ve Naga Hamadi'deki alüminyum fabrikasında çalışan 9 bin işçi de asgari ücretin 1.200 cüneye (yaklaşık 300 TL) çıkarılması için greve gitmişlerdir.³⁹

Rejimin işçi hareketi karşısında güç kaybedişinin nedeni olarak, ülkede 2011 yılına kadar tek resmi işçi birliği olan ETUF'un bağımsız işçi örgütlen-

35 Amr Adly (2013), *State Reform and Development in the Middle East: Turkey and Egypt in the Post-Liberalization Era*, New York: Routledge, s. 212.

36 İsmail Numan Telci, *Mısır Devrimi Sözlüğü*, İstanbul: Açılım Kitap, 2013, s.329-337.

37 "This country is on the brink of a revolution", 26 March 2009, <http://scandegypt.blogspot.com.tr/2009/03/this-country-is-on-brink-of-revolution.html>

38 Philipp Rizk, "Salemco workers settle, but Amonsito strikers remain on downtown sidewalk", *Egypt Independent*, 15 March 2010; Shaimaa Adel, "A night alongside Amonsito workers on the sidewalk", *Egypt Independent*, 15 March 2010; Philipp Rizk, "Back on the street: Amonsito workers protest broken promises", *Egypt Independent*, 9 May 2010.

39 Philipp Rizk, "Egypt's labor movement: 4 years in review", *Egypt Independent*, 2 May 2010.

melerinin kolektif eylemlerini engelleyememesi görülmekteydi. Devrimin hemen öncesinde 23 üyeli bir birlik olan ve 2.5 milyon üyesi olduğu tahmin edilen ETUF'un engelleme çabalarına rağmen ülke çapında birçok grevin gerçekleşmesi bunun göstergesiydi.⁴⁰ Mısır'da işçilerin organize olarak işçi hakları konusunda kitlesel taleplerde bulunmalarını engellemek amacıyla kurulan ETUF, artık bu fonksiyonu yerine getiremiyordu. Hükümetin özelleştirme hamlelerine kayıtsız kalan ETUF, Mübarek'in son yıllarında işçilerin büyük tepkisini toplamıştı. Bu nedenle özellikle 2006'dan sonra işçilerin liderliğini yaptığı protestolar artmış ve rejimin sarsılmasına neden olmuştur. Mısır, 2006 ile 2011 yılları arasında, 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana işçi grevlerinin en yoğun yaşandığı döneme sahne olmuştur. Bu grevlerin tamamı ETUF'un onayı dışında gerçekleşirken grevlerde bağımsız işçi birlikleri önemli rol oynamıştır. Bazı tahminlere göre sadece 2006-2009 yılları arasında gerçekleştirilen 2.100 grev ve protesto gösterisine 2 milyondan fazla işçi katılmıştır. Yine 2010 yılında ise işçi hareketleri en az 530 eylem gerçekleştirmiş ve binlerce kişi bu protestolara katılmıştır.⁴¹ 2006'dan devrimin gerçekleştiği 25 Ocak 2011'e kadar ise en az 3.000 grev gerçekleşirken, bu eylemlerin birçoğu rejim karşıtı protestoları içermiştir.⁴²

Bu hareketler her ne kadar rejimin sarsılmasına veya yapısal bir zarar görmesine neden olmadıysa da bu makalenin de iddia ettiği üzere Mısır'daki rejim karşıtı hareketin kitleselleşerek protesto kültürü kazanmasında büyük rol oynamıştır. Nitekim her ne şekilde olursa olsun baskıcı Mübarek rejimine karşı alınan muhalif tavır, o ya da bu biçimde baskıyla karşılaşmıştır. Ancak işgücünün önemli bir kesimini oluşturan işçilerin geniş çapta protesto eylemleri düzenlemesi, zaten kötü olan ekonomik koşulları daha da geriye götürmüş ve bu da rejime karşı tepkinin artmasını tetiklemiştir. O dönemde bu durumu ve protestoları önemsemeyen Mübarek rejimi, daha sonraki yıllarda protestoların artması ve ardından kitleselleşmenin derinleşmesiyle sürdürülebilirliğini kaybetmeye başlamıştır.

Mübarek dönemi boyunca işçi hareketi gösterilerinin doğasına bakıldığında zamanla meydana gelen bazı değişimler göze çarpmaktadır. 1980'lerde gerçekleşen işçi aktiviteleri daha ziyade kısa süreli oturma eylemleri şeklinde gerçekleşirken, özellikle 2000'den sonraki protestolar uzun süren

---

40 Brian Slocums, "The Left and The Workers Movement in Egypt's Democratic Revolution", *The North Star*, 21 March 2013.

41 Dina Bishara, "Who Speaks for Egypt's Workers", *Foreign Policy*, 6 September 2012.

42 Heba F. El-Shazli, "Where Were the Egyptian Workers in the June 2013 People's Coup Revolution?", *Jadaliyya*, 23 July 2013.

grevler ve sokak yürüyüşleri halini almıştır. Bu durum işçilerin hem kendi çalışma koşullarına hem de rejime karşı tepkilerinin düzeyini göstermektedir. Yine yukarıda da değinildiği gibi işçi eylemlerinin önceki yıllara kıyasla sayıca çok daha fazla oluşu göze çarpmaktadır. Bu veriler ışığında Mısır'daki devrime geline süreçte işçi hareketinin önemli rol oynadığı tespitini yapmak mümkündür.

İşçi Hareketi ve Devrim

Mısır'daki işçi hareketi, son birkaç yılda gerçekleştirilen geniş katımlı eylemler sayesinde ciddi bir kitlesel eylem kapasitesine sahip hale geldi. Bu tecrübe sayesinde işçi hareketi Mübarek karşıtı gösterilere hazırlık yapan gruplar için önemli bir müttefik haline gelmişti. Bu nedenle ülkede uzun yıllar muhalif kanadı oluşturan rejim karşıtı aktörler, 25 Ocak'ta protestoların başlamasından önce işçi örgütleri ile görüşmeler gerçekleştirerek birlikte hareket etme kararı almışlardır. Ortaya çıkan ittifakta işçi sendikaları, sosyalist gruplar, laik gençlik örgütleri ve liberaller ön plana çıkmaktaydı. Devrim süreci başlayınca bunlara İslami hareketten ve Kiptilerden de destek gelmiş, rejim bu geniş katımlı ittifak karşısında daha ilk günden zor duruma düşmüştür. İşçilerin aktivizmi, devrimci gençlerin enerjisi, teknolojik becerileri ve rejim karşıtlıkları ile birleşince Mübarek'in devrilmesine giden süreç çok daha hızlı bir biçimde tamamlanmıştır.

Gösterilerin başlamasıyla birlikte işçi hareketine mensup binlerce protestocu, Tahrir Meydanı'na akın etmiştir. İşçi liderleri gerçekleştirdikleri toplantılarda devrim gösterilerine destek kararını teyit etmişler, ilerleyen günlerde greve gidilebileceği konusunda ortak kanaate varmışlardır. Bu süreçte daha ziyade bireysel hareket eden işçiler daha sonraki günlerde alınan toplu kararlarla kurumsal olarak eylemlere katılmışlardır. Sıkıyönetimin ilan edilmesinin ardından ülkedeki farklı şehirlerde yer alan fabrikalarda kısa süreli iş bırakma eylemleri gerçekleştirilmiştir. Kahire, İskenderiye, Asyut, Süveyş ve Mahalle El-Kübra⁴³ gibi şehirlerde grevler gerçekleşmiş, işçiler bir taraftan kendi haklarına dair iyileştirme taleplerinde bulunurken, diğer taraftan da Mübarek'in görevi bırakmasını istemişlerdir. İşçilerin protestolara yoğun katılımı karşısında hükümet zaman zaman görüşmeler gerçekleştirerek durumu kontrol altına almaya çalışsa da bunda başarılı olamamıştır.⁴⁴

43 "Egypt textile workers stage strike", *Daily News Egypt*, 10 February 2011.

44 Jack Shenker and Chris McGreal, "Egyptian talks near collapse as unions back protests", *Guardian*, 9 February 2011; "Egypt Labor Strikes Break Out Across The Country; Protesters Defiant", *Huffington Post*, 9 February 2011.

8 Şubat'ta Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ömer Süleyman, bir açıklama yaparak protestoların son bulmasını istemiş, hükümetin belirlediği geçiş planı çerçevesinde gerekli reformları gerçekleştireceğini duyurmuştur.⁴⁵ Ancak göstericilerin bu açıklamaya tepkisi daha da sert olmuş ve daha çok protestocu meydanlara inmiştir. Bu noktada işçi hareketi de tutumunu sertleştirmiş ve yapılan görüşmeler sonucunda derhal greve gidilmesi kararı alınmıştır. 8 Şubat'tan itibaren birçok kentte çalışanlar iş bırakmaya başlarken, rejime yönelik tepkilerinin dozunu artırmışlardır.⁴⁶

İşçilerin bu kararı almasının ardından gerçekleşen en etkili grevlerinden birisi, Süveyş Kanalı Şirketi çalışanları tarafından yapılmıştır. Süveyş, Port Said ve İsmailiye kentinde Süveyş Kanalı'nın operasyonunu sağlayan şirkette çalışan 6.000 işçi, devrim gösterilerine destek vermek amacıyla greve gittiklerini duyurmuşlardır. İşçiler kanaldan gemi geçişini etkilemeyeceği teminatını vermişler; ancak çalışma şartlarına yönelik taleplerinin karşılanmadığı takdirde grevin kapsamının genişleyebileceği uyarısında bulunmuşlardır.⁴⁷

9 Şubat'ta ise birçok işçi sendikası birleşerek ülke çapında greve gitme kararı almıştır. Çalışma şartları ve maaşlarının hak ettikleri seviyede olmasından rejimi sorumlu tutan işçiler, bu grevler sırasında gerçekleştirdikleri protesto gösterilerinde Hüsnü Mübarek'in devrilmesini talep etmişlerdir. Mübarek karşıtlığının geniş kitlelerce benimsenmesi grev çağrısına katılımın yüksek düzeyde olmasının başlıca nedenlerindendi.⁴⁸ Zaten geniş katılımlı eylemlerle belli bir ivmeye ulaşan Mübarek karşıtı gösteriler, işçi hareketinin böylesi bir desteğiyle daha da büyüyerek rejimin sonunun getirilmesine önemli bir biçimde yardımcı olmuştur.

İzleyen günlerde elektrik dağıtım şirketleri, Mısır Telekom, Kahire toplu taşımada çalışan şoförler⁴⁹ ve müze çalışanları gibi farklı sektörlerden binlerce işçi greve giderek rejim karşıtı protestolara destek vermişlerdir.⁵⁰

45 Matthew Weaver, "Egypt protests - Tuesday 8 February", *Guardian*, 8 February 2011.

46 "Egypt protests - Tuesday 8 February", *Guardian*, 8 February 2011; "Egypt protests - Wednesday 9 February", *Guardian*, 9 February 2011; Bill Van Auken, "Mass protests and strikes escalate as Egyptians reject 'orderly transition'", *World Socialist Web Site*, 9 February 2011, <https://www.wsws.org/en/articles/2011/02/egyp-f09.html>

47 "Five Suez Canal companies workers go on strike, no major disruptions witnessed yet", *Ahram Online*, 8 February 2011.

48 "Egypt: A new wave of workers strikes and sit-ins", *Ahram Online*, 9 February 2011; "Workers boost Egypt protests", *Al Jazeera*, 10 February 2011.

49 Maggie Michael, "Labor unrest spreads as bus drivers strike", *Daily News Egypt*, 10 February 2011.

50 Tamim Elyan, "Sector protests, strikes sweep Egypt", *Daily News Egypt*, 9 February 2011; "Labor Strikes Add To Pressure On Egypt's Leaders", *NPR*, 9 January 2011.

Posta, sigorta, sağlık, petrol işletmesi ve demir yolları çalışanları da iş bırakarak tepkilerini göstermişlerdir.⁵¹ İşçilerin bu derece yoğun bir biçimde rejim karşıtı protestolara katılması ve gerçekleştirdikleri grevlerle ekonomiyi durma noktasına getirmesi,⁵² devrim sürecinin en büyük motivasyonlarından bir tanesiydi. Bu bakımdan Mübarek karşıtı gösterilerin başladığı günden Mübarek'in devrildiği 11 Şubat'a kadar (ve izleyen süreçte) geçen sürenin en önemli aktörlerinden birisi şüphesiz işçilerdi.⁵³

Hüsnü Mübarek'in görevi bırakmasının ardından da işçi protestoları ve grevleri devam etmiştir. İşçiler özellikle daha iyi maaş ve çalışma şartları talebiyle greve giderek Mübarek döneminin ardından gelecek yönetimin kendi taleplerini de dikkate alması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Tekstil, ilaç, kimya endüstrisi, ulaşım gibi sektörlerde çalışan binlerce işçi devrimin ardından da bir süre iş bırakma eylemlerine devam etmişlerdir. Bu süreçte banka çalışanları, öğretmenler, havalimanı görevlileri başta olmak üzere birçok sektörde uzayan grevlerden dolayı ülkede tam bir kargaşa dönemi yaşanmıştır. Devlet kurumlarından biri olan Mısır Ulusal Bankası çalışanlarının iş bırakma eylemine devam etmesi sonucu Merkez Bankası ülkedeki tüm bankaların bir dahaki talimata kadar açılmamasını duyurmuştur. Petrol ve gaz sektöründe çalışanlar yayınladıkları bildiri ile Petrol Bakanı'nın istifasını istemişler ve talepleri karşılanana kadar greve gitme kararı almışlardır.⁵⁴ Mahalle El-Kübra, İskenderiye, Dimyat, Kahire, Süveyş, Port Said ve İsmailiye'de bu grevler bir süre daha devam etmiştir.⁵⁵

Devrimin ardından Mısır'daki işçi hareketinin yoğun grev temposu yeni hükümetler için ciddi bir sıkıntı olmuştur. Öyle ki sadece 2011'in Şubat ayında gerçekleşen 489 greve en az 150 bin işçi katılmıştır. EFITU liderleri ve diğer işçi aktivistleri, haklarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için bu dönemi yeni bir fırsat olarak değerlendirmişlerdir. 19 Şubat'ta 40 işçi aktivisti,

51 Jane Slaughter, "Egypt: Today Strikers Took Center Stage", *Labor Notes*, 9 February 2011; Hossam el-Hamalawy, "Egypt: Oil and Gas Workers on Strike", *Monthly Review*, 13 February 2011.

52 Jack Shenker, "Egypt's economy suffers as strikes intensify", *Guardian*, 11 February 2011.

53 Mustafa Ali, "Egypt's spreading strikes", *Socialist Worker*, <http://socialistworker.org/2011/02/18/egypts-spreading-strikes>

54 "Egypt: Call for a general strike of Petrotrade workers", 15 February 2011, <http://www.marxist.com/egypt-call-general-strike-workers-petrotrade.htm>

55 Yolanda Knell, "Egypt: Strikes test military regime", *BBC*, 14 February 2011; Maggie Michael, "Egyptians air grievances, ignoring army warning", *Daily News Egypt*, 16 February 2011; Anthony Shahid, "Suez Canal Workers Join Broad Strikes in Egypt", *The New York Times*, 17 February 2011.

bir bildiri yayınlamaya taleplerini dile getirmişlerdir. Bu taleplerden bazıları; bağımsız sendika kurma hakkının getirilmesi, grev hakkının serbest bırakılması ve Mübarek rejiminin işçi hareketini kontrol altında tutmak için kurduğu ETUF'un lağvedilmesi idi.⁵⁶ İşçi hakları savunucuları izleyen süreçte daha yoğun bir örgütlenme göstererek haklarını düzenleyen yeni yasaların derhal yapılması yönünde hükümete baskı yapmıştır.

Devrim Sonrası Süreç ve İşçi Hareketi

Devrim sonrası süreci işçi hareketi açısından önemli kılan bir nokta, yoğun iş bırakma dalgasının yaşanmış olmasıdır. Şubat ve Mart aylarında binlerce işçi çalıştıkları kurumlarda ve fabrikalarda Mübarek döneminde atanan müdürlere, şeflere ve hatta amirlere karşı ayaklanarak protestolar gerçekleştirmişlerdir. Bu durum, devrimin ortaya çıkmasına neden olan “rejim karşıtı öfkenin” ve “sosyal adalet arayışının” bir yansıması olarak görülebilir. Kitleler korku duvarını aşarak yılların biriktirdiği haksızlıklara karşı ayaklanmışlar ve yeni rejimde aynı hataların yaşanmaması taleplerini ortaya koymuşlardır. Bu çerçevede devrimin ardından işçi haklarını savunan bağımsız birliklerin artması ve organize olmaları ile özellikle Mübarek döneminden kalma figürlere yönelik tepkiler de artmıştır. Bunların en başında ETUF'un yönetiminin değişmesi ve hatta kurumun tamamen lağvedilmesi talepleri gelmektedir. Nitekim eski rejimin destekçisi ve ETUF üyesi birçok sendika lideri, ciddi bir malvarlığına hükmetmekte ve bu ayrıcalıklı pozisyonlarını korumak için ellerinden geleni yapmaktaydılar. İşçi hareketinin diğer öncelikli talepleri ise sendikal haklarının verilmesi ve çalışma şartları ile maaşlara dair düzenlemelerin yapılması idi.

Bu çerçevede Mısır Yüksek Askeri Konseyi 30 Mart 2011'de yayınladığı anayasal deklarasyonda aldığı bir kararla “vatandaşların işçi birlikleri kurmasına ve sendikal haklara dair örgütleri hayata geçirmesine” izin vermiştir. Bu, işçi haklarını savunan kitleler açısından büyük öneme haiz bir karar olurken, bu bağlamda kurulacak yeni federasyonlar ve birliktelikler için yasal bir zemini de oluşturmuştur. İş Bakanı Ahmet Burai'nin açıklamasının ardından farklı birçok sektörden yoğun bir biçimde bağımsız sendika kuruluşu başvurusu yapılmıştır.⁵⁷ Bu kararın ardından Uluslararası Çalışma Örgütü, Mısır'ı

---

56 Joel Beinin, “The rise of Egypt's workers”, *Libcom*, 22 July 2012, <http://libcom.org/library/rise-egypt%E2%80%99s-workers>

57 Haitham Mohamedein, “The road to trade union independence”, *Ahram Online*, 20 September 2011.

kara listeden çıkarmıştır. Bununla birlikte eski rejim yanlıları hükümetin bu kararını eleştirmişlerdir. ETUF'un o dönemdeki genel sekreteri İbrahim El-Ezheri, yaptığı bir açıklamada yeni kurulan işçi birliklerini dış güçlerin teşvik ettiği ajanlar ve Siyonist planın parçaları olarak nitelemiştir. Mübarek rejimi boyunca ülkedeki tek resmi işçi birliği olan ETUF'un lideri konumundaki El-Ezheri'nin bu açıklaması, bu kurumun rejimin iktidarını konsolide etme araçlarından sadece birisi olduğunu gözler önüne sermektedir.⁵⁸ Bu gibi açıklamalar ETUF'a olan tepkiyi daha da artırırken, işçi hareketi ETUF'un lağvedilmesi taleplerini yinelemiştir.

ETUF devrimin ardından giderek önemini kaybetmiş, özellikle yeni işçi birlikleri ve sendikaların kurulması ile zor durumda bırakılmıştır. Ayrıca ETUF'un başkan ve yönetim kurulunun seçimlerindeki hile ve usulsüzlüklerin de ortaya çıkmasının ardından Mısır hükümeti, 2011'in Ağustos ayında ETUF'un yönetim kurulunun lağvedilmesine karar vermiştir.⁵⁹ Mübarek sonrası dönemin ilk Başbakanı olan Essam Şerif, Yüksek İdare Mahkemesi'nin ETUF'un 2006 yılındaki seçimlerine dair verdiği usulsüzlük kararını onaylamış ve yürütme kurulunun dağılmasının önünü açmıştır. Hükümet ayrıca aralarında sol harekete mensup işçi aktivistleri ve Müslüman Kardeşler'den figürlerin de bulunduğu bir komiteyi ETUF'u bir dahaki seçimlere kadar yönetmesi için atamıştır. Anayasa Mahkemesi de aynı şekilde ETUF'un yönetim kadrolarının belirlendiği 2001 ve 2006 seçimlerini usulsüzlük gerekçesiyle iptal etmiştir.⁶⁰ Bunda ETUF'un yönetim kurulunda yer alan 23 kişiden 21'inin Hüsnü Mübarek rejiminin siyasi organı olan Ulusal Demokratik Partisi üyesi olması da önemli bir rol oynamıştır. Bu kişiler, işçi haklarının ilerletilmesi konusunda herhangi bir girişimde bulunmak bir yana özelleştirmeleri teşvik etmek ve asgari ücreti sabit tutmak gibi işçileri mağdur durumda bırakan bir tutum takınmışlardır.⁶¹ Bu nedenlerle devrimci aktörler, eski rejim kalıntılarının yönetimdeki pozisyonlarından alınmaları konusunda Yüksek Askeri Konsey yönetimine ciddi anlamda baskı yapmışlardır.

İşçi hareketi eski rejimin aktörlerini sahneden silmeye çalışırken diğer taraftan da yeni kurulan işçi örgütleri aracılığıyla işçi haklarını savunmaya

58 Bradley Hope, "Independent new trade unions in Egypt clash with Mubarak old guard", *The National*, 16 June 2011.

59 Jack Shenker, "Hosni Mubarak's puppet trade union federation dismantled", *Guardian*, 5 August 2011.

60 Dina Bishara, "Who Speaks for Egypt's Workers", *Foreign Policy*, 6 September 2012.

61 Haitham Mohamedein, "The road to trade union independence", *Ahram Online*, 20 September 2011.

başlamıştı. Bu süreçte EDLC, ETUF ve ETIFU üç farklı işçi birliği olarak öne çıkmış ve kendi tabanlarını genişletme çabası içerisinde olmuşlardır. EDLC ve ETIFU daha önce sendika bağı olmayan işçileri ve devlet memurlarının bir kısmını kendi saflarına çekmeyi başarmıştır. Buna karşın Mubarek döneminden bu yana devletin sahip olduğu fabrikalarda çalışan işçiler, sosyal güvenlik endişelerinden dolayı ETUF çatısı altından çıkmak istememişler ve bu sayede grup önemli bir kitleye sahip olmayı sürdürmüştür.

EFITU, devrimin ardından kurulan hükümetler üzerinde işçi hakları konusunda baskı kurmaya çalışmıştır. Sokak gösterileri ve protesto yürüyüşleri düzenlenmesinde öncü rol oynayan EFITU lideri Ebu Eita, devrimin diğer gruplarca “çalınmasına” karşı olduklarını belirtmiş, sosyal adaletin sağlanması için devrimin hedeflerine ulaşılmasının önemine vurgu yapmıştır.⁶² Bu anlamda kabinede İstihdam ve Göçmenlik Bakanlığı gibi çalışanları ve sendikaları doğrudan ilgilendiren kurumlara yapılacak atamaları da etkileme girişiminde bulunmuştur. Kemal Genzouri'nin bu bakanlıklara işçi hakları karşısında katı tutumlarıyla bilinen isimleri ataması ihtimali ortaya çıkınca, EFITU yaptığı bir açıklama ile buna kesin bir şekilde karşı çıkarak işçilerin önceliklerine ve haklarına saygı duyacak kişilerin bakanlığa getirilmesini talep etmiştir. Yapılan açıklamada ayrıca grev ve protestoları yasaklayan kanunun kaldırılması istenirken asgari ücrette yükseltmeye gidilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁶³

Bu süreçte kurulan yeni birliklerden birisi de Bağımsız Kamu Taşımacıları Sendikası (Independent Union of Public Transport Authority Workers)'dir. Kamu Taşımacılığı Kurumu'nda çalışan 60.000'in üzerinde otobüs şöförü, mühendis ve teknikerin üyesi olduğu sendikanın ilk kararlarından bir tanesi, “ETUF'un çatısı altında yer alan Kara Taşımacılığı Genel Birliği'nden ayrılarak bağımsız bir sendika olarak faaliyet göstermek” olmuştur.⁶⁴ Aynı şekilde Bağımsız Hastane Çalışanları Birliği de kuruluş işlemlerini tamamlayarak 2011'in Nisan ayının başında faaliyetlerine başlamıştır.⁶⁵ Bunlarla birlikte devrim sonrasında kurulan onlarca yeni sendika işçi haklarının savunulması konusunda hükümetlere baskı yapmışlardır.

---

62 Bradley Hope, “Independent new trade unions in Egypt clash with Mubarak old guard”, *The National*, 16 June 2011; “Independent Egypt trade unionists announce intention to join Tahrir sit-in”, *Ahram Online*, 8 July 2011.

63 “No to Al-Ganzoury's Cabinet Appointments... No to 'Yellow' Trade Unions”, *Egyptian Federation of Independent Trade Unions*, 2 December 2011.

64 Jano Charbel, “Egypt: public transport workers establish independent union”, *Libcom*, 24 March 2011, <http://libcom.org/news/egypt-public-transport-workers-establish-independent-union-25032011>

65 Haitham Mohamedein, “The road to trade union independence”, *Ahram Online*, 20 September 2011.

Sendikalaşmanın önünün açılması ve bağımsız işçi birliklerinin hızla çoğalması ile daha da güçlenen işçi hareketi, devrimin ardından yönetime gelen Yüksek Askeri Konsey döneminde de protestolarını sürdürmüştür. Devrimin kazanımlarını tehlikeye düşürecek her türlü kararın karşısında duran işçi örgütleri, zaman zaman meydanlara inmiştir. Aralık ayında EFITU, bir açıklama yayınlayarak Mübarek döneminde görev yapan ve özellikle devrim gösterileri sırasında suç işleyen devlet görevlilerinin yargılanması talebini yinelemiştir. Açıklamada ayrıca Mısırlılara iş bırakma ve meydanlara inerek devrimi koruma çağrısında bulunulmuştur.⁶⁶

Devrim sonrası süreçte işçi hareketinin 2000'lerden sonra yakaladığı ivmeyi sürdürmeye devam etmesi, kitlesel eylem kapasitesine sahip işçilerin önemini göstermektedir. Bir taraftan kurulan yeni birlikler ve federasyonlarla kurumsal niteliğini artıran ve resmi hale gelen işçi hareketi, diğer taraftan gerçekleştirdiği eylemlerle Yüksek Askeri Konseye ve sonrasında Mursi yönetimine ciddi bir baskı unsuru oluşturmuştur. 2011 yılında 1400 iş bırakma eylemi ve protesto gerçekleştirilirken bu rakam 2012'de 3.400'e ulaşmıştır. Bunlara ekonomik nedenlerle gerçekleştirilen kitlesel protestolar da katıldığında sayı 4.000'e yaklaşmaktadır. Devrimin ardından geçen süre içerisinde bu kadar fazla grevin gerçekleşmesi, işçi hakları savunucularının bu süreçteki etkin rolünü göstermesi açısından kayda değerdir.⁶⁷

Muhammed Mursi'nin 22 Kasım 2012'de aldığı kararların ardından Müslüman Kardeşler yönetimine yönelik muhalif bir hareket başlamış ve bu düzenlemelerin geri alınması istenmiştir. Bu harekete işçilerden de ciddi anlamda destek gelmiş, EFITU ve EDLC Mursi'yi otokratikleşmekle suçlamışlardır. Mahalle El-Kübra şehrinde 20 bin işçi greve giderek İhvan karşıtı protestolar gerçekleştirmişlerdir. Üyeleri genellikle işçi hareketi savunucularından olan Devrimci Sosyalistler hareketi de Mursi'nin kararlarına karşı çıkmış ve protestolarda öncü rol oynamışlardır.⁶⁸

İşçi hareketinin bu dinamizmi Muhammed Mursi yönetimini zorlayan önemli etkenlerden birisi olarak gösterilebilir. Ekonominin kötü gidişi, siyasal istikrarsızlık ve işçi haklarında yasal düzenlemelerin gerçekleşmemesi işçi hareketinin eylemlerini Mursi yönetimi boyunca sürdürmesine neden olmuştur. Öyle ki, 2013'ün ilk 4 ayında gerçekleşen grev ve işçi protestolarının

66 "Workers and Peasants Are the Voice of the Egyptian Revolution", *Monthly Review Zine*, 1 December 2011, <http://mrzine.monthlyreview.org/2011/egypt011211.html>

67 Heba F. El-Shazli, "Where Were the Egyptian Workers in the June 2013 People's Coup Revolution?", *Jadaliyya*, 23 July 2013.

68 "Egypt's workers confront Mursi", *Workers Liberty*, 5 December 2012, <http://www.workersliberty.org/story/2012/12/05/egypts-workers-confront-mursi>

sayısı en az 2.400 idi.⁶⁹ İşçilerin bu derece yoğun bir biçimde protestolar gerçekleştirmelerinin en önemli nedenlerinden bir tanesi, devrimin ardından işçi birlikleri üzerindeki baskının azalması ve yine bununla bağlantılı olarak yeni sendika ve federasyonların ortaya çıkmasıdır. Öyle ki Mübarek'in devrilışinden 2013 yılına kadar rejimin şemsiye örgütü olan ETUF'tan bağımsız olarak binin üzerinde işçi sendikası kurulmuştur. Bu yeni sendikalar bağımsız olmanın verdiği özgüvenle iş bırakma eylemleri gerçekleştirerek işçi haklarında iyileşmeye gidilmesi taleplerini gündemde tutmuşlardır.

Daha sonraki aylarda ise işçi hareketinin protestoları niteliksel anlamda farklılaşmıştır. Yani mikro düzeyli protestoların yerine kurumsal yapıda işçi haklarını güçlendirmeyi hedefleyen ve yasa yapıcıları bu anlamda uyaran eylemler hayata geçirilmiştir. Özellikle Kahire ulaştırma kurumu çalışanlarının, öğretmenler sendikasının ve şeker fabrikalarında çalışanların gerçekleştirdikleri iş bırakma eylemleri gibi sayıları yüzbinleri bulan kitlelerce gerçekleştirilen protestolar, o dönem yönetimi elinde bulunduran Yüksek Askeri Konseye ve hükümete ciddi bir baskı oluşturmuştur. Bunun da etkisi ile hükümet işçi haklarında iyileştirmeler yapan düzenlemeleri görüşmeye başlamış ve artarak devam eden grevleri durdurmaya çalışmıştır.⁷⁰

Askeri Darbe ve İşçi Hareketi

2013'ün ilk aylarındaki işçi eylemleri ve diğer protestolarla birlikte Mursi yönetimine karşı muhalif hareket ciddi bir boyuta ulaştı. Nisan ayında kurulan Temerrud hareketi, 30 Haziran 2013'te Mursi hükümetini devirmeyi amaçlayan geniş çaplı bir hareket başlattı. Bu çerçevede işçi hareketinin bu eylemlere katılımı büyük önem taşımaktaydı. Devrim sürecinde etkin rol oynayan hareketlerden olan EFITU, Mursi karşıtı gösterilerde yer alacağını çok önceden açıklayarak bu kitlesel hareketin önemli aktörlerinden birisi haline geldi. EFITU yaptığı açıklamada işçilerin durumunun Mübarek'in yıkılmasından bu yana daha da kötü bir hale geldiğini iddia ederek, taraftarlarını da protestolara katılmaya davet etmiş, Mursi hükümetinin devrilmesi için daha fazla grev ve iş bırakma eyleminin yapılacağını duyurmuştur. EFITU

---

69 Joel Beinin, "Workers, Trade Unions and Egypt's Political Future", *Middle East Research and Information Project*, 18 January 2013; "Egypt: Workers' Struggles, Trade Unions and the 'Left'", *Socialist Standard*, No: 1309, September 2013; Philip Marflet, "Egypt: Revolution contained?", *Socialist Review*, <http://www.socialistreview.org.uk/article.php?articlenumber=12379>

70 Anne Alexander, "The Egyptian workers' movement and the 25 January Revolution", *International Socialism*, Issue 133, 9 January 2012.

ve Devrimci Sosyalistler yaptıkları ortak açıklamada ise devrimin ardından geçen süre boyunca yeni iş ve toplanma kanununun çıkarılması için çalıştıklarını; ancak Mursi hükümetinin bunu gerçekleştirmediğini belirtmişler, işçilere yönelik haksızlıkların Mübarek döneminde olduğu gibi devam ettiğini savunmuşlardır.⁷¹

30 Haziran 2013’de ve sonrasındaki günlerde düzenlenen Mursi karşıtı yürüyüşe katılan en büyük gruplardan birisini işçiler oluşturmuştur.⁷² İşçilerin çatı organizasyonları olan EDLC, CTUWS ve EFITU farklı şehirlerde “operasyon merkezleri” kurarak üyelerine sahada destek vermek ve herhangi bir olumsuz durumda organize bir şekilde müdahale etmeyi amaçlamışlardır. Kahire’de Tahrir Meydanı ve İttihadiye bölgesinde işçiler tarafından çadırlar kurulmuş ve buralar toplanma, ihtiyaç giderme ve haberleşme merkezleri olarak kullanılmıştır. Bu süreçte gerçekleşen gösteriler arasında en etkili olanı Mahalle El-Kübra’daki tekstil fabrikasında yürütülen protesto yürüyüşü ve iş bırakma eylemi idi. Mursi’nin 26 Haziran’daki konuşmasının ertesi günü yapılan protestolarda İhvan karşıtı sloganlar atılmış ve cumhurbaşkanının görevi bırakması çağrısında bulunulmuştur.

30 Haziran’da ülkenin farklı kentlerinde gerçekleştirilen gösteriler geniş katılıma sahne olmuş, olayların daha da büyümesinin engellenmesinin amaçlandığı iddiasıyla Genelkurmay Başkanı Abdül Fettah El-Sisi, 3 Temmuz’da ordunun yönetime el koyduğunu açıklamıştır. Askeri darbenin ardından Adli Mansur yönetimindeki geçiş hükümeti, işçi hareketi tarafından önemli ölçüde desteklenmiştir. EFITU, EDLC ve CTUWS yaptıkları açıklamalarla işçilerin Mısır’ı kalkındırmak için var güçleriyle çalışacaklarını duyurmuşlar, Mursi sonrası dönemde geçiş hükümetinin başarılı olması için ellerinden geleni yapacaklarını belirtmişlerdir.⁷³ Süreci desteklemek amacıyla EFITU yönetimi, tüm çalışanlara grevlere ve protestolara son verme çağrısında bulunmuştur. Yine EFITU tarafından yayımlanan açıklamada orduya övgüler yağdırılmış ve 30 Haziran’ın yeni bir devrim olduğu söylemi vurgulanmıştır.

Mursi yönetimine karşı gerçekleştirilen askeri darbenin ardından işçi birlikleri de ciddi anlamda orduya destek çıkmış ve devrimin ilk dönemlerinde oynadıkları önemli role gölge düşürmüşlerdir. EFITU lideri Kemal

71 Luiz Sanchez, “Trade Unions call for 30 June revolution”, *Daily News Egypt*, 25 June 2013.

72 Heba F. El-Shazli, “Where Were the Egyptian Workers in the June 2013 People’s Coup Revolution?”, *Jadaliyya*, 23 July 2013.

73 Heba F. El-Shazli, “Where Were the Egyptian Workers in the June 2013 People’s Coup Revolution?”, *Jadaliyya*, 23 July 2013.

Ebu Eita,⁷⁴ darbe yönetimince atanan ve çoğu Mübarek dönemi figürlerden oluşan hükümette İstihdam Bakanlığı'na getirilmeyi kabul etmiştir.⁷⁵ Yine işadamları ve finans sektörünün önde gelenlerinin yer aldığı hükümetin işçi haklarını geriletecek kararlar alması olasılığının bu kadar yüksek olmasına rağmen Eita'nın bakanlık görevini kabul etmesi birçoklarını hayal kırıklığına uğratmıştır.⁷⁶ Eita'nın bakanlığı kabul etmekle darbe yönetimine destek verdiği iddia edilmiş, eski rejim ve finans çevrelerinin çıkarlarının daha ağır basacağı bu yönetimde işçi haklarını savunabilmesinin güç olduğu belirtilmiştir.⁷⁷ Nitekim Ebu Eita bakan olduktan sonra daha önce başkanı olduğu EFITU yetkilileri ile görüşmeyi reddetmiş, Süveyş'teki greve ordu tarafından şiddet kullanılarak müdahale edilmesine tepki göstermemiş ve bakanlık binası önündeki oturma eyleminin güvenlik güçlerince sert bir şekilde dağıtılması talimatını vermiştir. Eita'nın bu tavrı işçi hareketince tepkiyle karşılanmıştır.⁷⁸

Ebu Eita, darbenin ardından atanan geçici hükümette İstihdam Bakanı olarak atanmasının ardından EFITU'daki görevinden istifa etti. Daha sonrasında kuruluşa başkan olarak seçilen Malik Beyumi liderliğindeki EFITU, darbe sonrası süreçte de işçi haklarını savunmaya devam etmiştir. Eylül 2013'te Başbakan Hazim El-Beblavi'nin asgari ücretin devlet çalışanlarını kapsamak üzere 700 cüneyhden 1200 cüneyhe çıkarılması kararını açıklamasının ardından bu maaş artırımının 2008'deki talepleri olduğunu ve arada geçen dönemdeki ekonomik verilere göre güncellenmesi gerektiğini savunarak hükümetin kararını eleştirmiştir. Beyumi ayrıca Mısır'daki tüm işgücünün 3'te 2'sini oluşturan özel sektör çalışanlarının bu maaş artırımını dışında tutulmasının da kabul edilemeyeceğini belirtmiştir.⁷⁹

74 Ebu Eita'nın üyesi olduğu Al-Karama partisi, 2011 yılındaki parlamento seçimlerinde Müslüman Kardeşler'in siyasi kanadı Hürriyet ve Adalet Partisi'yle ittifak yaparak seçimlere birlikte katılmış ve Eita bu ortaklık sayesinde milletvekili olarak parlamentoya girmiştir. Bu durum aslında devrim sürecinde aktörlerin dönemsel çıkarlara göre farklı pozisyonlar alabileceklerini göstermesi açısından da önemli bir göstergedir.

75 "Who's who: Egypt's full interim Cabinet", *Ahram Online*, 17 July 2013.

76 Johannes Stern, "'Independent' trade unions join military-backed government in Egypt", *World Socialist Web Site*, 22 July 2013, http://www.wsws.org/en/articles/2013/07/22/egyp-j22.html?view=article_mobile

77 Jano Charbel, "Labor activist wades into the deep state", *Mada Masr*, 30 September 2013.

78 Jesse Rosenfeld, "Once Key Players in the Revolution, Egypt's Workers Stand Down", *The Daily Beast*, 23 October 2013.

79 Patrick Kingsley, "Egypt faces third revolution unless workers' demands are met, warns union", *Guardian*, 25 September 2013.

2011'deki devrim sürecinde aktif rol oynayan ve eski rejimin yıkılması için çabalayan EFITU'nun Mursi'ye karşı pozisyon alırken işçi haklarındaki iyileşmemeyi öne sürmesi anlaşılabilir bir durumdur. Ancak daha sonraki süreçte askerinin yönetime el koymasının ardından EFITU lideri Ebu Eita'nın darbe hükümetinde yer alması işçi hareketi için de problemli bir noktadır. Nitekim darbenin ardından işçi örgütleri askeri yönetime bir anlamda destek vermiş; ancak beklediği karşılığı bulamamıştır. Öyle ki askeri yönetimin belirlediği anayasa hazırlama komisyonunda işçi hakları savunucusu hiç kimse yer almamıştır. Devrimden sonra kurulan bağımsız işçi örgütü temsilcilerinden askeri rejim, Mübarek dönemi aktörlerini anayasa yazım komisyonuna almayı uygun görmüş; bu da bağımsız işçi hareketince tepkiyle karşılanmıştır. CTUWS, yayınladığı bir bildiri ile anayasa yazım komitesine atanan iki işçi temsilcisini kabul etmediklerini duyurmuştur.⁸⁰

Ordu yönetiminin işçi hakları açısından kötüleşme getireceğine dair endişeler bağımsız işçi örgütlerince dile getirilmiştir. EFITU'nun grevlerden sorumlu üyesi Hüda Kamil, yaptığı bir açıklamada "Darbe yönetimin politikaları işçiler için olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bu anlamda Mübarek dönemi şartlarına hızla geri dönülmektedir" diyerek işçileri haklarını savunmaya çağırmıştır. Kamil ayrıca ordu yönetimini bir taraftan Müslüman Kardeşleri siyasetin dışına itmeye diğer taraftan da işçi hareketini bastırmaya çalışmakla suçlamış ve bu süreçte kullanılan yöntemleri de eleştirmiştir.⁸¹

Askeri darbenin ardından işçi birliklerinde eski rejime yakın figürler yeniden görev başına gelmişlerdir. Darbe yönetimi devrim sürecinde atanan bağımsız kişileri görevlerinden uzaklaştırmış ve işçi hareketini yeniden rejimin kontrolü altına almıştır. Öyle ki darbe yönetimi sırasında hazırlanan anayasa taslağında işçilerin aleyhine yapılan bir düzenlemeye⁸² rağmen Mısır İşçi Sendikaları Federasyonu, anayasa referandum sürecinde taslak metne dair evet oyunu savunmuştur. Aynı şekilde Kamu Tesisleri Sendikası da anayasa referandumunda hazırlanan metni savunacaklarını duyurmuştur.⁸³

80 "Labors' Representatives in the Constitution Committee Hostility to independent unions & reproduction to Mubarak's Union trades", *Center for Trade Union and Workers Service*, 2 September 2013.

81 Jesse Rosenfeld, "Once Key Players in the Revolution, Egypt's Workers Stand Down", *The Daily Beast*, 23 October 2013.

82 Daha önceki anayasada Şura Konseyi'ndeki vekillerin %50'sinin işçi ve çiftçilerden oluşması şartı vardı. Yeni anayasa metni ise bu şartı ortadan kaldırdı.

83 "Egyptian Federation for Trade Unions calls for 'Yes' in constitutional referendum", *Ahram Online*, 1 January 2014.

Sonuç

Mısır'daki işçi birlikleri ve sendikalarına üye işçiler, onların akrabaları, arkadaşları ve komşuları gerçekleştirdikleri kolektif eylemlerle rejim karşısında bir anlamda kendilerini var ettiler. İşçilerin bu aktivizmi ile birçok Mısırlı daha önce tehlikeli olarak gördüğü "ortak eylemde bulunma" yöntemiyle tanıştı ve bunu kabullendi.⁸⁴ Kısa sürede rejim karşıtı hareketin odağına yerleşen bu metot sayesinde 2011'e geline sürece Mısırlılar, Hüsnü Mübarek rejimine son verebileceklerine inanmaya başladılar. Sonrasında ise başlayan gösteriler ve izleyen 18 gün içerisinde rejim yıkıldı.

İşçi hakları açısından dünyadaki en geri ülkelerden birisi olan Mısır'da işçilerin son yıllarda yürüttükleri kitlesel eylemlerle haklarına kavuşma imkânı aramaları tam bir baskı rejimi ile yıllarca idare edilen bir toplum için büyük önem taşımaktadır. Düşük ücretler, iş güvencesinin olmaması, sağlık sigortasının tüm çalışanlara sağlanmaması, çalışma koşullarının kötülüğü ve uluslararası örgütlerce tanınmış birçok işçi hakkında mahrum olunması Mısır'daki işçileri rejime karşı hareket etmeye mecbur bırakmıştır. Kitlesel anlamda bu haklar kazanılamasa da daha lokal düzeyde birçok fabrika ve firma işçilerle anlaşarak onların taleplerini karşılamak zorunda kalmıştır.⁸⁵ Bununla birlikte Hüsnü Mübarek'in devrilmesinin ardından da işçiler haklarını yasal düzeyde kazanmak için de hükümetlere baskı yapmayı sürdürmüştür. Bu anlamda devrimin ardından hızla örgütlenen ve çoğalan bağımsız işçi birlikleri ve sendikalar, zaman zaman gerçekleştirdikleri kitlesel eylemlerle hem yönetime hem de işverenlere gözdağı vermişlerdir.⁸⁶

Gelinen noktada Mısır'daki işçi hareketi devrim süreci açısından önemli bir yer tutmaktadır. Buna salık veren üç ana unsurdan bahsedilebilir. Birincisi sosyal adalet arayışı halen devrimin merkezinde yatmaktadır. İkincisi işçi hareketi özellikle 2000'lerden bu yana kitlesel eylem kapasitesini ciddi anlamda geliştirmiş ve bu bakımdan önemli bir tecrübeye sahiptir. Son olarak da işçiler özellikle iş bırakma ve eylem yapma metotlarıyla organizasyonel anlamda rejimin işleyişini sekteye uğratabilme kapasitesine sahip hemen hemen yegane gruptur. Bu unsurlar göz önüne alındığında önümüzdeki dönem-

---

84 Joel Beinin, "Workers and Egypt's January 25 Revolution", *International Labor and Working-Class History*, 80 (Fall 2011), 192.

85 Ari Paul, "Egypt's Labor Pains: For Workers, the Revolution Has Just Begun", *Dissent Magazine*, Fall 2011.

86 Jeffrey Fleishman, "Egypt's workers, newly emboldened, seek reforms", *Los Angeles Times*, 22 July 2012.

de de darbe yönetimi karşısında en ciddi muhalefeti oluşturabilecek gruplardan birisi işçilerdir. Ancak yeni yönetimin ilk aylardaki baskıcı tutumunu sürdüreceği düşünülürse işçilerin kolektif eylemleri karşısında sert bir müdahaleye maruz kalabileceği ve dolayısıyla bu türde bir eylem kapasitelerinin sınırlı olabileceği belirtilmelidir.

Yararlanılan Kaynaklar

Kitap, Makale ve Haber Kaynakları

- Amr Adly (2013), *State Reform and Development in the Middle East: Turkey and Egypt in the Post-Liberalization Era*, New York: Routledge, s. 212.
- Anne Alexander, “The Egyptian workers’ movement and the 25 January Revolution”, *International Socialism*, Issue 133, 9 January 2012.
- Anthony Shahid, “Suez Canal Workers Join Broad Strikes in Egypt”, *The New York Times*, 17 February 2011.
- Ari Paul, “Egypt’s Labor Pains: For Workers, the Revolution Has Just Begun”, *Dissent Magazine*, Fall 2011.
- Atef Said, “Egypt’s Long Labor History”, *Solidarity Center*, September-October 2009.
- Atef Said, “Egyptian Labor Erupting”, *Against the Current*, September-October 2009.
- Ayat Al-Tawy, “Egyptian Democratic Labour Congress officially launches”, *Ahram Online*, 25 May 2013.
- Bradley Hope, “Independent new trade unions in Egypt clash with Mubarak old guard”, *The National*, 16 June 2011.
- Brian Slocums, “The Left and The Workers Movement in Egypt’s Democratic Revolution”, *The North Star*, 21 March 2013.
- Bruce K. Rutherford (2008), *Egypt After Mubarak: Liberalism, Islam and Democracy in the Arab World*, Princeton: Princeton University Press, s.227
- Dan Read, “Roots of Egypt’s Revolution: Labor Unions and the Uprising in Tahrir Square”, *Toward Freedom*, 22 June 2011.
- Dina Bishara, “Who Speaks for Egypt’s Workers”, *Foreign Policy*, 6 September 2012.
- “Egypt: A new wave of workers strikes and sit-ins”, *Ahram Online*, 9 February 2011.
- “Egyptian Federation for Trade Unions calls for ‘Yes’ in constitutional referendum”, *Ahram Online*, 1 January 2014.
- “Egypt Labor Strikes Break Out Across The Country; Protesters Defiant”, *Huffington Post*, 9 February 2011.
- “Egypt protests - Tuesday 8 February”, *Guardian*, 8 February 2011.
- “Egypt protests - Wednesday 9 February”, *Guardian*, 9 February 2011.
- “Egypt textile workers stage strike”, *Daily News Egypt*, 10 February 2011. Emad Shahin (2013), “The Egyptian Revolution: The Power of Mass Mobilization and the Spirit of Tahrir Square”, Ricardo Laremont (ed.), *Revolution*,

- Revolt and Reform in North Africa: The Arab Spring and Beyond*, Oxford: Routledge, s.63.
- "Five Suez Canal companies workers go on strike, no major disruptions witnessed yet", *Ahram Online*, 8 February 2011.
- "Foundation of the Egyptian Democratic Labour Congress", *Global Labour Institute*, 16 October 2011.
- Haitham Mohamedein, "The road to trade union independence", *Ahram Online*, 20 September 2011.
- Heba F. El-Shazli, "Where Were the Egyptian Workers in the June 2013 People's Coup Revolution?", *Jadaliyya*, 23 July 2013.
- Hossam el-Hamalawy, "Egypt: Oil and Gas Workers on Strike", *Monthly Review*, 13 February 2011.
- İsmail Numan Telci (2013), *Mısır Devrimi Sözlüğü*, İstanbul: Açılım Kitap.
- "Independent Egypt trade unionists announce intention to join Tahrir sit-in", *Ahram Online*, 8 July 2011.
- Jack Shenker and Chris McGreal, "Egyptian talks near collapse as unions back protests", *Guardian*, 9 February 2011
- Jack Shenker, "Egypt's economy suffers as strikes intensify", *Guardian*, 11 February 2011.
- Jack Shenker, "Hosni Mubarak's puppet trade union federation dismantled", *Guardian*, 5 August 2011.
- Jane Slaughter, "Egypt: Today Strikers Took Center Stage", *Labor Notes*, 9 February 2011.
- Jano Charbel, "Labor activist wades into the deep state", *Mada Masr*, 30 September 2013.
- Jeffrey Fleishman, "Egypt's workers, newly emboldened, seek reforms", *Los Angeles Times*, 22 July 2012.
- Jesse Rosenfeld, "Once Key Players in the Revolution, Egypt's Workers Stand Down", *The Daily Beast*, 23 October 2013.
- Joel Beinin, "Workers and Egypt's January 25 Revolution", *International Labor and Working-Class History*, 80 (Fall 2011), 192.
- Joel Beinin and Frederic Vairel (2011), *Social Movements, Mobilization and Contestation in the Middle East and North Africa*, California: Stanford University Press, s. 183.
- Joel Beinin, "What Have Workers Gained from Egypt's January 25 'Revolution'?", *Jadaliyya*, 23 April 2012.
- Joel Beinin, "The Rise of Egypt's Workers", *The Carnegie Endowment for Peace*, June 2012, s.4.
- Joel Beinin, "Workers, Trade Unions and Egypt's Political Future", *Middle East Research and Information Project*, 18 January 2013.

- Joel Beinin and Hossam Al-Hamalawy (2013), "Skrikes in Egypt Spread from Center of Gravity", D. McMurray ve A. Ufheil-Somers (ed.). *The Arab Revolts: Dispatches on Militant Democracy in the Middle East*, Bloomington: Indiana University Press, s.83-91.
- Kerry Bolton (2011), *Revolution from Above*, London: Arktos Media Ltd.
- "Labor Strikes Add To Pressure On Egypt's Leaders", *NPR*, 9 January 2011.
- "Labors' Representatives in the Constitution Committee Hostility to independent unions & reproduction to Mubarak's Union trades", *Center for Trade Union and Workers Service*, 2 September 2013.
- Luiz Sanchez, "Trade Unions call for 30 June revolution", *Daily News Egypt*, 25 June 2013.
- Maggie Michael, "Labor unrest spreads as bus drivers strike", *Daily News Egypt*, 10 February 2011.
- Maggie Michael, "Egyptians air grievances, ignoring army warning", *Daily News Egypt*, 16 February 2011.
- Matthew Weaver, "Egypt protests - Tuesday 8 February", *Guardian*, 8 February 2011.
- "No to Al-Ganzoury's Cabinet Appointments... No to 'Yellow' Trade Unions", *Egyptian Federation of Independent Trade Unions*, 2 December 2011.
- Patrick Kingsley, "Egypt faces third revolution unless workers' demands are met, warns union", *Guardian*, 25 September 2013.
- Philipp Rizk, "Egypt's labor movement: 4 years in review", *Egypt Independent*, 2 May 2010.
- Philipp Rizk, "Salemco workers settle, but Amonsito strikers remain on downtown sidewalk", *Egypt Independent*, 15 March 2010.
- Philipp Rizk, "Back on the street: Amonsito workers protest broken promises", *Egypt Independent*, 9 May 2010.
- Sarah Lynch, "Key force in Tahrir Square: Egypt's labor movement", *Christian Science Monitor*, 8 July 2011.
- Shaimaa Adel, "A night alongside Amonsito workers on the sidewalk", *Egypt Independent*, 15 March 2010.
- Tamim Elyan, "Sector protests, strikes sweep Egypt", *Daily News Egypt*, 9 February 2011.
- "Who's who: Egypt's full interim Cabinet", *Ahram Online*, 17 July 2013.
- "Workers boost Egypt protests", *Al Jazeera*, 10 February 2011.
- Yassin Gaber, "Egypt workers lay down demands at new trade union conference", *Ahram Online*, 3 March 2011.
- Yolanda Knell, "Egypt: Strikes test military regime", *BBC*, 14 February 2011.

“60 Minutes: Egyptians Riot in the Streets in 1977”, *CBC News*, 13 February 2011.

İnternet Kaynakları

“About Us”, Center for Trade Union and Workers Service, <http://www.ctuws.com/about/>

Akram Nadir, “Egyptian Federation for Independent Unions - Creation of Constitutional Body”, *Marxist*, 2 February 2011, <http://www.marxist.com/egyptian-federation-for-independent-unions.htm>

Bill Van Auken, “Mass protests and strikes escalate as Egyptians reject “orderly transition””, *World Socialist Web Site*, 9 February 2011, <https://www.wsws.org/en/articles/2011/02/egyp-f09.html>

“CTUWS Definition”, *Center for Trade Union and Workers Service*, <http://www.ctuws.com/about/story/?item=7>

“CTUWS submission to the Office of the High Commissioner for Human Rights On the occasion of the seventh session of the Universal Periodic Review 2010”, *Center for Trade Union and Workers Service*, [http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session7/EG/CTUWS UPR EGY S07 2010 CenterforTradeUnionsandWorkersServices.pdf](http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session7/EG/CTUWS%20UPR%20EGY%20S07%202010%20CenterforTradeUnionsandWorkersServices.pdf)

“Egypt: Workers’ Struggles, Trade Unions and the ‘Left’”, *Socialist Standard*, No: 1309, September 2013.

“Egypt: Call for a general strike of Petrotrade workers”, *Marxist*, 15 February 2011, <http://www.marxist.com/egypt-call-general-strike-workers-petrotrade.htm>

“Egyptian Democratic Labour Congress is launched”, *Industrial Global Union*, 24 May 2013, <http://www.industrial-union.org/egyptian-democratic-labour-congress-is-launched>

“Egypt’s New Labor Movement Comes of Age”, *American Federation of Labour and Congress of Industrial Organization (AFL-CIO)*, 1 February 2012, <http://www.aflcio.org/Blog/Organizing-Bargaining/Egypt-s-New-Labor-Movement-Comes-of-Age>

“Egypt’s workers confront Mursi”, *Workers Liberty*, 5 December 2012, <http://www.workersliberty.org/story/2012/12/05/egypts-workers-confront-mursi>

Eric Lee, “Egypt: Founding declaration of new independent trade union federation”, *Union Book*, 31 January 2011, <http://www.unionbook.org/profiles/blogs/egypt-founding-declaration-of>

“History Made as Egyptian Public Workers Form First Independent Union”, *Solidarity Center*, 5 May 2009, <http://www.solidaritycenter.org/content.asp?contentid=923>

- Jano Charbel, "Egypt: public transport workers establish independent union", *Libcom*, 24 March 2011, <http://libcom.org/news/egypt-public-transport-workers-establish-independent-union-25032011>
- Joel Beinin, "The rise of Egypt's workers", *Libcom*, 22 July 2012, <http://libcom.org/library/rise-egypt%E2%80%99s-workers>
- Johannes Stern, "'Independent' trade unions join military-backed government in Egypt", *World Socialist Web Site*, 22 July 2013, http://www.wsws.org/en/articles/2013/07/22/egyp-j22.html?view=article_mobile
- Mustafa Ali, "Egypt's spreading strikes", *Socialist Worker*, <http://socialistworker.org/2011/02/18/egypts-spreading-strikes>
- "Observation (CEACR) - adopted 2012", *International Labour Organization*, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:13100:0::NO::P13100_COMMENT_ID:3080829
- Philip Marflet, "Egypt: Revolution contained?", *Socialist Review*, <http://www.socialistreview.org.uk/article.php?articlenumber=12379>
- "The labour movement is in the heart and soul of the Egyptian revolution: Egyptian workers form new union federation", *Worker's Liberty*, 31 January 2011, <http://www.workersliberty.org/story/2011/01/31/labour-movement-heart-and-soul-egyptian-revolution-egyptian-workers-form-new-union->
- "This country is on the brink of a revolution", 26 March 2009, <http://scandegypt.blogspot.com.tr/2009/03/this-country-is-on-brink-of-revolution.html>
- "Workers and Peasants Are the Voice of the Egyptian Revolution", *Monthly Review Zine*, 1 December 2011, <http://mrzine.monthlyreview.org/2011/egypt011211.html>